

Список використаної літератури

1. Бурбела В. А. Яков Жарко — сатирик: выступление на научно-теоретической конференции «Два века кубанской литературы» (1792–1992) [Электронный ресурс] / Виктор Бурбела. — Краснодар, 1993. — Режим доступа : <http://kobza.com.ua/51-informacija-analika/biblioteka-ukrajinskoj-literatury/3873-odyn-yz-mnogyh.html>
2. Козак Мамай : учебн. пособ. : хрестомат. по укр. л-ре / сост. В. В. Олифиренко, В. К. Чумаченко. — К. — Донецк — Краснодар, 1998. — 376 с.
3. Крикуненко В. Г. Украинская литература : российский адрес // Литературное зарубежье : проблема национальной идентичности. — Вып. 1. — М. : Культура, 2000. — 298 с.
4. Курень : Антология кубанской литературы конца XVII — начала XX веков / сост. В. К. Чумаченко. — Краснодар, 1994. — 567 с.
5. Пінчук С. Неопубліковані сонети Я. Жарка/ Сергій Пінчук // Укр. літературознавство — 1970. — Вип. 8. — Львів. — С. 185—187.
6. Ткачук М. П. Українська поезія останньої третини XIX століття : основні тенденції розвитку й естетична стратегія : навч. посібн. / М. П. Ткачук. — Тернопіль : ТДПУ, 1998. — 80 с.
7. Ципнятова І. В. Творча палітра оригінального українського письменника Якова Жарка/ Ципнятова І. В. // Наука і сучасність. Зб. наук. пр. НПУ імені М. П. Драгоманова. — Т. 46. — Філологія. — 2004. — С. 275—280.

И. В. ЦИПНЯТОВА

ТВОРЧЕСТВО ЯКОВА ЖАРКО РАННЕГО ПЕРИОДА КАК ФЕНОМЕН В ОБЩЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКОМ И КУЛЬТУРНО-ЛИТЕРАТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

В статье предпринята попытка постичь феномен художественного мышления малоизвестного талантливого писателя Я. Жарко – представителя украинского литературного процесса II половины XIX – начала XX в. путем анализа его произведений раннего периода. Автором раскрыты особенности творческого наследия писателя в измерении историко-культурных и литературно-художественных характеристик литературной эпохи.

Ключевые слова: феномен, художественное мышление, раннее творчество, жанровые модификации.

I. TSYRNJATOVA

YAKIV ZHARKO'S WORK OF THE EARLY PERIOD AS PHENOMENON IN HISTORICAL-CULTURAL, LITERARY AND ARTISTIC SPACE

The article is an attempt to comprehend the phenomenon of artistic thinking of little-known writer talented Ya. Zharko - representative of the Ukrainian literary process in the second half of XIX – beginning of XX century by reviewing the works of the early period. The author reveals the features of the creative heritage of the writer in the measurement of the historical-cultural and literary and artistic characteristics of literary epoch. The article gives examples of original artistic thinking writer form the initial submission of phenomenon his creative heritage and the figures on the background of national and world literary development.

Key words: phenomenon, artistic thinking, early work, genre modification.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2013 р.

УДК 821.161.2–94.09«199»

Т. Ю. ЧЕРКАШИНА

ІДЕЙНО-ХУДОЖНІ ДОМІНАНТИ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОБІОГРАФІКИ 1990-х РОКІВ

Статтю присвячено розглядові ідейно-художніх особливостей української автобіографічної прози останнього десятиліття XX століття. На прикладі автобіографічних творів Л. Лук'яненка, Г. Горда-севич, В. Дрозда, Р. Іваничука, А. Дімарова і М. Руденка; досліджуються особливості авторської саморепрезентації, розширення і звуження особистого простору автобіографів і под. Констатується, що українська автобіографічна проза 1990-х років поєднала традиції громадсько орієнтованої і в той же час глибоко психологічної автобіографіки.

Ключові слова: автобіографія, саморепрезентація, еволюція внутрішнього Я, образ системи, особистий простір.

Українська мемуарно-автобіографічна проза є цікавим і самобутнім літературним явищем, яке в процесі свого еволюційного розвитку протягом XX століття, пройшло кілька етапів розвитку – від розвою на початку

XX століття, тенденційності й ідеологічної заангажованості в добу радянської літератури, та поступового відродження традицій щирої й правдивої оповіді протягом 1980–1990-х років. І саме аналіз ідейно-художніх доміант

вітчизняної мемуарної автобіографіки останнього у ХХ столітті етапу розвитку української спогадової літератури і став основною метою даного дослідження.

Мемуарно-автобіографічна проза кінця ХХ століття уже була предметом уваги вітчизняних літературознавців. Так, історико-літературним і теоретичним вивченням цього різновиду документального письма займалися О. Галич [2; 3], Г. Маслюченко [11], Т. Гажа [1], О. Скнаріна [13] та ін., які у своїх наукових розвідках зверталися до розгляду тематичних і структурних особливостей мемуарних автобіографій цього періоду, до проблем співвідношення особистісного і документального, суб'єктного і об'єктного в даному виді спогадової творчості, до аналізу часопросторових характеристик мемуарно-автобіографічних творів кінця минулого століття. Проте й сьогодні чимало проблем поетики творів цього періоду залишаються поза увагою науковців, про що можна лише шкодувати, адже мемуарна автобіографіка 1980–1990-х років засвідчила появу багатьох нових тенденцій вітчизняного спогадового письма, що знайдуть своє логічне продовження в мемуарно-автобіографічній прозі наступних десятиліть і стануть визначальними для подальшого розвитку цього виду документальної літератури.

З середини 1980-х років, після півстолітнього інформаційного вакууму, заборон, замовчувань, табувань «небажаних» тем, імен, явищ, і дозволу публікувати лише нейтральні, позбавлені критицизму в бік пануючої влади, ідеологічно вивірені саможиттєписи, з'являються перші друковані спогадові твори, автори яких з більшою чи меншою мірою відвертості заговорили про себе і своє справжнє життя в контексті радянської доби, про дійсне життя своєї країни і своїх сучасників. Однак справжній «прорив інформаційних кордонів», коли, за словами М. Коцюбинської, інформація «ринула на нас, подекуди оглушуючи, буквально накриваючи з головою» [9, 4], розпочався на початку 1990-х років, коли Україна стала незалежною державою. Як згадувала М. Коцюбинська: «В атмосфері «перестройки» прорвало всі загати на шляху потоку інформації ... То була закономірна навала нового знання, що, набираючи сили, змітала на своєму шляху всі вето й табу, коригуючи спотво-

рення, відновлюючи спалюжене, заповнюючи лакуни» [9, 4]. Як наслідок, – з початку 1990-х років ми маємо новий, не лише кількісний, а і якісний, стрибок у розвитку вітчизняної мемуарної автобіографіки.

Знаковими для свого часу стали спогадові твори Л. Лук'яненка «Сповідь у камері смертника» [10], Г. Гордасевич «Соло для дівочого голосу» [4], В. Дрозда «Музей живого письменника, або Моя довга дорога в ринок» [7], Р. Іваничука «Дороги вольні і невольні» [8], А. Дімарова «Прожити й розповісти» [5; 6], М. Руденка «Найбільше диво – життя» [12] та ін.

Публічне самокаяття за власні гріхи, щирість, гранична відвертість щодо себе і своїх вчинків, самокритичність, постійна жага докопатися до першопричин своїх невдач і негараздів стають прикметними рисами тогочасного мемуарно-автобіографічного письма. Як згадували тогочасні автори, більшу частину свого життя вони відчували себе типовими радянськими громадянами, які були як усі, жили як усі, любили, мріяли як усі. Згодом, на певному життєвому етапі, неминуче відбувався внутрішній психологічний злам: вони по-іншому починали дивитися на реальність навколо себе, що призводило до численних філософсько-екзистенційних роздумів над сенсом людського буття. З позицій сьогодення автори намагалися збагнути феномен «терплячої» радянської людини, ідеологічна обробка якої розпочиналася, за згадками автобіографів, ще зі шкільної лави і надалі йшла протягом усього її свідомого життя. За словами А. Дімарова: «Ми щиро вірили в те, що радянська влада – найпрогресивніша в світі, що вона несе всім трудящим щасливе заможне життя, якщо не зараз, то в недалекому майбутньому. Що все ото зло – тимчасове, нетипове для нашої дійсності, а тому й не треба концентрувати на ньому увагу» [5, 315].

Інстинктом натовпу, що вбивав усе індивідуальне, намагався пояснити цей феномен М. Руденко: «Межі людського «я» існують доки людина не розчинилася у велелюдному натовпі. А коли набирає чинності психологія натовпу – людська особистість стає схожа на равлика, що сховався у своїй крихітній мушлі» [12, 156]. Як писав автор, згадуючи ті роки, він «нездатний побачити ні себе, ні інших як особистостей. Це була сіра маса. І я був

її часткою» [12, 157]. Образ «сірої маси» й активне протиставлення їй яскравої особистості пройде наскрізним в мемуарній автобіографіці наступних десятиліть (варто хоча б згадати спогадові твори М. Коцюбинської, І. Жилленко, І. Дзюби та ін.).

Значна частина тогочасних автобіографів не вважали себе винятковими людьми і не раз акцентували увагу на тому, що вони були простими людьми, у яких, як і в усіх інших, були свої щоденні клопоти, внутрішньо-психологічні проблеми, радості й розчарування. Як відзначав М. Руденко, вони б не були такими, якими вони стали, якщо б не ті труднощі, скрізь які їм довелося пройти.

Наскрізним у тогочасній автобіографіці був мотив фатуму і Божого провидіння. І саме тим, що чиясь невидима сила вела їх протягом усього життя, автобіографи пояснюють уникання багатьох небезпек, що були присутні в їх житті ще з самого малку.

Великої ваги в цьому контексті надавалося описові й потрактуванню тривожних пророчих снів, що зазвичай були передвісниками горя. Чи не найдетальніше свої пророчі сни описав М. Руденко, бо, за його власним зізнанням, він неодноразово пересвідчувався, що вони справді бувають.

Прямо чи опосередковано в тогочасній мемуарній автобіографіці були присутні і танатологічні мотиви. Як писав В. Дрозд: «Занадто часто за роки мого життя, од раннього дитинства до наших днів, вона [смерть] стояла у мене за плечима і дихала холодом у потилицю. ... Її дихання за спиною примушувало мене працювати так, наче кожен мій день – день останній» [7, 16]. І якщо В. Дрозд грайливо вибачався перед уявним образом смерті, героїні не одної його оповідки, за неповажне до неї ставлення, «без традиційної поштивості» [7, 16], то А. Дімаров і М. Руденко більш серйозно ставився до цієї проблеми.

З 1980–1990-х років до сталої парадигми образів мемуарно-автобіографічного твору входить образ системи, характерними рисами якої були тотальний контроль, вторгнення до найінтимніших сфер життєдіяльності людини, наявність репресивно-карального механізму і т. ін. Як згадувала Г. Гордасевич: «То була система, при якій підлість була возведена в ранг державної заслуги, коли маси людей бу-

ли доведені до того, що чорне вважали білим, коли життя людини втратило будь-яку цінність, бо найбільшою доблестю вважалося без хвилини вагання віддати своє життя за ідею комунізму, а отже, тим більше, чого було вагатися, коли йшлося про життя людини, яку називали ворогом. ... Жорстокість, обезцінення людського життя, нетерпимість до кожного, хто посміє хоч в чомусь бути не таким, як ми» [4, 8].

Чи не найбільше гостро викривальних закидів у бік комуністичної системи було оприявлено у спогадах Р. Іваничука, який надав цьому образу додаткових конотацій, зокрема імперіалістичного тирана, поневолювача, увівши тим самим антиколоніальні мотиви в мемуарно-автобіографічне письмо.

Для змалювання образу системи і її взаємовідносин з людиною використовувалася велика палітра художньо-зображувальних засобів. Контрастність колоросистеми, метафоризація, метонімічність, алегоричність, алузивність стають прикметними рисами її опису. Автобіографи одноголосно сходилися в тому, що основним кольором, який чи не найбільше асоціювався з образом системи був сірий. Сірий одяг, сіра буденність, сірість життя і т. ін. стають визначальними характеристиками системи і життя всередині неї. Тому й залишаються в пам'яті автобіографів згадки про кожний яскравий колір, який впадав в око в буденній сірій реальності, вражаючи своєю незвичністю.

Радянська система кінця 1920–1930-х років, за згадками автобіографів, робила людей недовірливими, замкненими й небалакучими. Значною мірою це відбивали збережені родинні фотографії, вербалізований опис яких був промовистішим за звичайні слова автора, як наприклад у творі А. Дімарова: «У моїй книжковій шафі стоїть велике фото. На ньому зображені люди початку 1930-х років, коли заганяли до колгоспів. Внизу напис: «1931. До сівби готові». На фоні хаток під солом'яними дахами і ще голих дерев – гурт люду сільського: чоловіки та жінки і, звісно ж, дітлахи. Підводи і коні. А попереду, на першому плані, у шинелі та шапці-кубанці, осібно стоїть чоловік. Широко розставлені ноги, права рука у кишені: там, напевне ж, наган. Непривітно застигле обличчя, кам'яні вилиці: сто разів

подумаєш, сперш ніж підійти до такого. Скільки ж він доль людських переламав та перекалічив і скільки ще перемеле! Он вони за ним і стоять, загнані силоміць до артілі, з обіцяною райського життя. Тільки як я не вдивляюся зараз в обличчя цих людей, на жодному не бачу посмішки. Та що там посмішки – тіні від усміху! Вони наче догадуються, що їх чекає» [5, 36–37].

Людина жила в системі, вони були тісно взаємопов'язаними. Система впливала на людину, змінювала її внутрішню сутність, трансформувала. Психологічні злами, пристосування чи навпаки відкритий опір системі, боротьба з нею ставали предметом якнайретельнішого аналізу автобіографів, бо вони мали безпосереднє відношення до їх особистих життєвих доль. «Скажіть мені щиро: ви вважаєте нормальним, коли тридцять шістнадцятилітніх дівчаток за завданням органів державної безпеки протягом цілого навчального року шпигують за своєю подружкою, навіть нічого не знаючи, що ж таке вона вчинила? І в жодній з них не вистачило відваги відмовитись, сказати, що це підло – бути шпигоном. Як же це може бути підло, коли Павлик Морозов доніс на рідного батька і став національним героєм? І в жодній з них не вистачило бодай співчуття до мене, щоб попередити про небезпеку» [4, 11], – писала Г. Гордасевич, згадуючи своїх юних однокурсниць, у яких все життя ще було попереду, а вони вже були моральними каліками, бо свідомо йшли на співпрацю з органами МДБ.

Із впливом системи на людину було пов'язане і звуження особистого простору людей. З одного боку, йшлося про контрольовані переміщення в межах країни, неможливість вільного виїзду за кордони держави, а з іншого – обмеження особистого простору в стінах тюрми чи табору, коли людині залишали тільки «квадратик простору, з усіх боків оточений муром, знизу асфальт, тільки й того, що небо над головою» [4, 55].

Основним слуховим образом, що був притаманний репресивно-каральній машині системи був стук. Стук у двері як передвісник арешту, стук у камерну стіну як запрошення до спілкування. Чи не найдетальніше символіку тюремних звуків було розкрито в автобіографічній оповіді Г. Гордасевич: «Як багато

можуть розказати вам звуки! Наша камера була досить далеко від входу, але ми все одно чули, як грюкали вхідні двері. Зовсім не так, як двері камери. Отож, якщо спочатку грюкнули вхідні двері, а потім двері камери, значить, привели когось нового. Якщо порядок стуку був зворотний, значить, когось забрали. Якщо це було увечері, значить, на допит, якщо вдень, то, мабуть, на суд. ... А ще по звуках кроків і по грюкоті дверей ми могли визначити, що саме відбувається: йде повірка, оправка, прогулка чи роздають їжу. А ви можете собі уявити, що кашель може бути умовним сигналом? Не сигналом чогось конкретного, а просто сигналом того, що ось я, браття, я є на світі, я йду біля ваших дверей, я вітаю вас. І зза дверей, іноді відразу навіть кількох, чується покашлювання у відповідь. І це така радість!» [4, 57].

Але, як підсумовував В. Дрозд: «Попри всі втрати, судилося нам вижити і воскреснути, хай і з покаліченими душами» [7, 197].

З мемуарно-автобіографічних творів А. Дімарова, М. Руденка і Р. Іваничука бере свій початок ще одна тенденція вітчизняного спогадового письма – наочний показ того, як поступово розширювався особистий простір радянської людини – від перших дитячих поїздок за межі рідного села, що, як правило, залишали чимало яскравих спогадів та емоцій; до суворо регламентованих закордонних подорожей соціалістичними та капіталістичними країнами, які могли здійснювати лише обрані категорії населення.

Переважає більшість радянських людей тривалий час не мала змоги вільно пересуватися країною (варто згадати хоча б той факт, що в тих, хто працював у колгоспах не було паспортів), перетинання кордонів було дозволено лише невеликому відсотку населення з числа «благонадійних», а отже кожна подорож за межі рідної домівки надовго закарбовувалася в пам'яті й через багато років згадувалася до найменших дрібниць. Справжнім подарунком були подорожі, якими винагороджували за значні особисті досягнення. Значно розширювали горизонти авторського світогляду та спричиняли справжній інтелектуальний сплеск поодинокі закордонні поїздки. І якщо автобіографи радянського періоду (як скажімо, Петро Панч), згадуючи свої закор-

донні подорожі в складі делегацій радянських письменників, обмежувалися зазвичай офіційно-дозволеною версією відтворення мандрівки, то вже спогади про перші враження та емоції від знайомства із забороненим капіталістичним світом М. Руденка і Р. Іваничука були більш промовистими. «Ми з дружиною відвідали Болгарію, потім подалися в круїз по Середземнім морі й Атлантиці, досягаючи екватора; в цих поїздках я вчився дивитися на світ, як той в'язень, що вийшов з темниці й поволі звикає до світла» [8, 337], – згадував свої перші відчуття від подорожі закордон ще за радянських часів Р. Іваничук.

Обов'язковим елементом подорожніх вражень ставали компаративні пасажі, метою яких було порівняння життя людей тут і там. Автори були далекі від ідеалізації Заходу, бо добре бачили всі принади й недоліки західного світу, проте не могли відійти від критичного тону оповіді про тогочасну їм радянську дійсність. «Як же ми були приголомшені, коли потрапили до вечірньої Одеси. Перед очима все ще мерехтіли яскраві реклами європейських міст, а Одеса здавалася ніби навмисне затімненою, лише окремі розкидані по вулицях ліхтаріки скупно цідили світло. Ми, пригадую, довго сиділи на лавах у парку, щоб оговтатись, бо проти «гнилого» Заходу наша домівка була вельми вбога й безрадісна» [12, 337], – пригадував повернення зі свого першого закордонного круїзу М. Руденко. Контраст яскравого, блискучого життя на Заході і сірого, буденного в СРСР стане наскрізним в описові подорожніх вражень мемуарних автобіографів кінця ХХ століття.

Розширення горизонтів особистого простору відбувалося і за рахунок подорожей «безмежними просторами» радянської країни – від ознайомчих поїздок потягом Москва – Владивосток, здійсненої зокрема Р. Іваничуком, до виїздів на санаторійно-курортне лікування, чи не найдокладніше описаних М. Руденком. При згадці про ці мандрівки, автори здебільшого вдавалися до піднесено-емоційного тону оповіді, використовуючи якнайширшу палітру художньо-зображальних засобів, серед яких переважали епітети й порівняння, широко застосовувалася емоційно-забарвлена лексика.

Отже, мемуарна автобіографіка 1990-х років, з одного боку, відновила традиції громадсько орієнтованої, україноцентричної спогадової літератури, а з іншого – дала потужний поштовх до подальшого розвитку аналітичної, глибоко психологічної, особистісно заглибленої мемуарно-автобіографічної прози, в якій історія життя й життєвої долі мемуарного автобіографа вийде на авансцену мемуарно-автобіографічної оповіді і яскраво увиразнить наявне у творах цього типу мемуарне історичне тло. Наше дослідження даної проблематики не є вичерпним, і її подальше вивчення дасть змогу краще розкрити специфічні особливості вітчизняної мемуарно-автобіографічної літератури.

Список використаної літератури

1. Гажа Т. П. Українська літературна мемуаристика другої половини ХХ століття : становлення об'єктного і суб'єктного типів : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Тетяна Павлівна Гажа. — Харків, 2005. — 220 с.
2. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть : специфіка, генеза, перспективи: монографія / О. А. Галич. — Луганськ : Знання, 2001. — 246 с.
3. Галич О. А. Fiction і non fiction у літературі : проблеми теорії та історії: монографія / О. А. Галич — Луганськ : СПД Резніков В. С., 2013. — 368 с.
4. Гордасевич Г. Л. Соло для дівочого голосу: автобіографічний роман / Г. Л. Гордасевич. — Л.: Добра справа, 2001. — 110 с.
5. Дімаров А. Прожити й розповісти : повість про сімдесят літ : у 4 ч. / А. Дімаров. — К.: Дніпро, 1997—1998. — Ч. 1, 2. — 1997. — 319 с.
6. Дімаров А. Прожити й розповісти : повість про сімдесят літ : у 4 ч. / А. Дімаров. — К.: Дніпро, 1997—1998. — Ч. 3, 4. — 1998. — 295 с.
7. Дрозд В. Музей живого письменника, або Моя довга дорога в ринок : повість-шоу / В. Дрозд. — К.: Укр. письменник, 1994. — 203 с.
8. Іваничук Р. І. Дороги вольні і невольні : спогади та медитації / Р. І. Іваничук. — Л.: Просвіта, 1999. — 574 с.
9. Коцюбинська М. Х. Історія, оркестрована на людські голоси. Екзистенційне значення художньої документалістики для сучасної української літератури / М. Х. Коцюбинська. — К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — 70 с.
10. Лук'яненко Л. Сповідь у камері смертників / Л. Лук'яненко. — К.: Вітчизна, 1991. — 127 с.
11. Маслюченко Г. О. Художні мемуари та автобіографічна повість в українській літературі 90-х років ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Галина Олександрівна Маслюченко. — Дніпропетровськ, 2003. — 212 арк.
12. Руденко М. Найбільше диво — життя : спогади / М. Руденко. — К.: Кліо, 2013. — 696 с.
13. Скаріна О. Ю. Особистісне і документальне в мемуарній і біографічній прозі (на матеріалі української літератури кінця ХХ ст.): дис. ... канд. філол. наук : 10. 01. 06 / Олена Юріївна Скаріна. — Луганськ, 2006. — 212 арк.

Т. Ю. ЧЕРКАШИНА

ИДЕЙНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ДОМИНАНТЫ УКРАИНСКОЙ АВТОБИОГРАФИКИ 1990-Х ГОДОВ

Статья посвящена изучению идейно-художественных особенностей украинской автобиографической прозы последнего десятилетия XX века. Предметом литературоведческого анализа стали автобиографические произведения Л. Лукьяненко, Г. Гордасевич, В. Дрозда, Р. Иваничука, А. Димарова и Н. Руденко; исследуется специфика авторской саморепрезентации, эволюция развития личности автобиографов, расширение и сужение их личного пространства и др. Констатируется, что автобиографическая проза 1990-х годов соединила традиции общественно ориентированной и в то же время глубоко психологической автобиографики.

Ключевые слова: автобиография, саморепрезентация, эволюция внутреннего Я, образ системы, личное пространство.

T. CHERKASHYNA

IDEOLOGICAL AND LITERARY DOMINATING IDEAS OF THE UKRAINIAN AUTOBIOGRAPHIES OF THE 1990S

The article is devoted to the study of ideological and literary specificities of the Ukrainian autobiographies of the 1990s. In the article the autobiographies by L. Lukianenko, H. Hordasevych, V. Drozd, R. Ivanychuk, A. Dimarov and M. Rudenko are analyzed. Principal objects of the literary study were the particularities of self-representation, the personal evolution of autobiographer, the enlargement and the contraction of the personal space and others are examined. It is established that the Ukrainian autobiographical prose of the 1990s synthesized the traditions of the social and psychological autobiographies.

Key words: autobiography, self-representation, personal evolution, image of system, personal space.

Стаття надійшла до редколегії 6.12.2013 р.

УДК 82.09+929 Лавріненко

Т. П. ШЕСТОПАЛОВА

КОНЦЕПТ ЧУТТЄВОГО СПРИЙНЯТТЯ В ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ ЮРІЯ ЛАВРІНЕНКА

Стаття присвячена питанням чуттєвого сприйняття модерного художнього твору як передумови його інтелектуального осмислення в критичних тезах відомого українського літературного критика Ю. Лавріненка. Водночас перцептивний рівень споглядання мистецького явища критиком не означає суб'єктного домінування над цим явищем. На перший план виходить метапсихічний план роботи уяви, над вивченням якого працював К. Г. Юнг, висувуючи поняття архетипів несвідомого.

Ключові слова: пам'ять, свідомість, образ, інтуїція.

Метою статті бачимо розкрити роль перцепції в формуванні успішного критичного виступу на прикладі доробку Ю. Лавріненка. Насамперед виходимо з думки, що критичний акт зав'язується по лінії індивідуального сприйняття літературно-мистецького явища та може бути з'ясований як суб'єктна діяльність, зумовлена певним корпусом мистецьких ідей. Вони створюють загальний напрям розвитку критичної думки, проте аж ніяк не панують над способами її розгортання; вирішального значення тут набуває можливість відчувати й співпереживати літературно-мистецьке слово, щоб усвідомити, куди його, реципієнта, виводить власне мислення. У. Еко визначав інтелектуальний профіль «Зразкового Читача» «манерою інтерпретаційних операцій», виконуваних ним, при цьому

«автор» у нього являє собою «текстуальну стратегію, що встановлює семантичні співвідношення й активізує Зразкового Читача» [8, 33].

Критик бере на себе завдання зберегти автентичну структуру внутрішнього простору тексту, водночас встановлює для нього нову буттєву матрицю, котра покликана забезпечувати конгруентність авторської інтенції в рецептивному контексті. Подібний стан речей В. Каляга схарактеризував як *поляризацію*, що, з одного боку, веде до «замкнення тексту, а з другого – шукає теоретично обґрунтованого відкриття на зовнішню інтервенцію, а особливо на втручання суб'єкта спостереження» [10, 145].

А. Компаньйон веде мову про «фундаментальну пресупозицію літературознавства, котра...становить собою припущення про